

barbara
weźgowiec

pisarz
i
miasto

gdańsk
w prozie
stefana
chwina

Pisarz i miasto
Gdańsk w prozie Stefana Chwina

seria pod redakcją
Moniki Banaś

2

Rada naukowa:

Prof. dr hab. Ewa Bujwid-Kurek, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz, Uniwersytet w Białymstoku

Dr hab. Adam Nobis, prof. UWr, Uniwersytet Wrocławski

Prof. dr hab. Tadeusz Paleczny, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Prof. dr hab. Halina Rusek, Uniwersytet Śląski

Barbara Weźgowiec

Pisarz i miasto

Gdańsk w prozie Stefana Chwina

Kraków

© Copyright by Barbara Weźgowiec, 2019

Recenzja

prof. dr hab. Eugenia Prokop-Janiec, Uniwersytet Jagielloński

Redakcja

Tomasz Pasteczka

Projekt okładki

Marta Jaszczyk

Publikacja sfinansowana w ramach umowy DUN nr K/ZDS/008374: działania na rzecz upowszechniania nauki finansowane ze środków MNiSW oraz przez Instytut Studiów Międzykulturowych Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN: 978-83-8138-153-6 (druk)

ISBN: 978-83-8138-254-0 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381382540>

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	9
Podziękowania.....	22
Wykaz skrótów stosowanych w tekście odnoszących się do poszczególnych utworów Stefana Chwina	25
PISARZ	27
1. Stefan Chwin: twórczość – recepcja – kontekst	29
1.1. Źródła twórczości: gdańskie dzieciństwo i związki z Uniwersyte- tem	30
1.2. Chwin – (powieścio)pisarz	36
1.3. Chwin – kontekst: Gdańsk jako miejsce autobiograficzne	56
MIASTO	61
1. Dlaczego Gdańsk?	63
Rys historyczny	63
Nazwa	72
2. Gdańsk – między mitami	75
2.1. W stronę niemieckości	79
2.2. W stronę polskości	81
2.3. W stronę wielokulturowości	86
2.4. Gdańsk literacki / „gdańskopisanie”	92
GDAŃSK (WEDŁUG) CHWINA	
MIEJSCA	97
1. Przestrzeń i miejsce	99
2. Miasto – tekst kultury / polifonia miejsc / palimpsest	105
2.1. Cechy miasta	110
Genius loci	114
2.2. Miasto w historii / historia miasta	116

Spis treści

2.3. Miasto jako przedmiot zainteresowania humanistyki – między socjologią a antropologią miasta, czyli w stronę geopoetyki	123
Miasto palimpsest	133
2.4. Miasto i literatura	135
2.5. Miasto – podsumowanie	140
3. Gdańskie miejsca w prozie Stefana Chwina	143
3.1. Gdańsk jako miasto-palimpsest	143
3.2. Miasto-bohater	144
3.3. Gdańsk jako miasto dzieciństwa	154
3.3.1. Dolina Radości	158
3.3.2. Centrum vs. peryferie	160
3.3.3. W stronę Oliwy	162
Katedra	166
3.4. Między Danzig a Gdańskiem: miasto, które „się dzieje”	171
3.4.1. (Po)niemieckie ślady (dom, cmentarze, ogrody)	172
Dom	173
Cmentarze	174
Ogrody	179
3.4.2. Miasto podnoszące się z ruin: w stronę historycznego centrum	182
3.4.3. W stronę polskości („nowa” Oliwa, nazwy)	188
„Nowa” Oliwa	189
Nazwy	193
3.4.4. Ślady Wilna	197
3.5. Między realnym a wyobrażonym	200
3.6. Miasto-tło/symbol	207
3.6.1. Mit miasta nowoczesnego	210
3.6.2. Między „siedliskiem zła” a miastem-universum	216
3.6.3. Mit miasta szczęśliwego	228
4. Miejsca – podsumowanie	231
RZECZY	239
1. Rzeczy w kulturze	241
Relacja człowiek–rzecz	245
Rzeczy we współczesnej humanistyce (w stronę antropologii rzeczy)	249
2. Rzeczy w literaturze	255
3. Rzeczy w prozie Chwina	261
Archeologia rzeczy	266
3.1. Znaki czasu / rzeczy historyczne (palimpsest)	268
3.1.1. W stronę biografii rzeczy	269
3.1.2. Ślady: rzeczy (po)niemieckie	272
3.1.3. Rozpoznawanie rzeczy(wistości): rzeczy przechodnie	278
3.1.4. Piękno rzeczy: w stronę dylematów ducha	289

Spis treści

3.1.5. W stronę nostalgii.....	294
3.2. Rzeczy ludzkie.....	301
3.2.1. Rzecz i słowo.....	303
3.2.2. W stronę antropomorfizacji i (poczucia) obcości rzeczy.....	304
3.2.3. Dar przeczuwania.....	309
3.2.4. Ślad człowieka.....	312
3.2.5. Ludzkie znaki czasu.....	315
3.2.6. Rzeczy (nie)ludzkie.....	321
4. Gdańsk z perspektywy rzeczy/podsumowanie	325
LUDZIE.....	331
1. Miesz(k)añcy.....	333
2. Migracje.....	337
2.1. Migracja dobrowolna i przymusowa	342
2.2. Literatura (z) migracji.....	344
3. Kilka uwag na temat tożsamości.....	349
4. Miesz(k)añcy Gdańska po 1945 roku – kształtowanie nowej społeczności.....	361
Wysiedlenia Niemców.....	362
Sprawa autochtonów: weryfikacja i rehabilitacja.....	366
Osiedleńcy.....	370
5. Miesz(k)añcy literackiego Gdańska Chwina: między Niemcami a Polakami.....	379
5.1. Gdańsk w perspektywie przedwojennych gdańszczyzan: w stronę obcości – opowieść o dwóch miastach.....	384
Niemcy.....	384
Polacy.....	395
5.2. Gdańsk dla przesiedleńców: życie „pomiędzy”	398
5.3. Gdańsk z perspektywy dzieci: (roz)poznawanie.....	403
5.4. W świecie (gdańskich) kobiet.....	411
5.5. (Nowe) zakorzenienie / tytułem podsumowania.....	413
Zakończenie.....	421
Bibliografia.....	431
Literatura podmiotowa.....	431
Stefan Chwin – wybrane utwory, eseje, artykuły.....	431
Literatura przedmiotowa.....	432
Druki zwarte	432
Artykuły w czasopismach	452
Źródła internetowe.....	462
Indeks nazwisk.....	465

Wstęp

Gdańsk jest wspomnieniem. Indywidualne i zbiorowe obrazy miasta, jego budowli i ludzi, wspomnienia zdarzeń i przeżyć, kolorów, zapachów i myśli nakładają się na siebie od stuleci, tworząc złożoną mozaikę, w której miasto na przestrzeni kolejnych pokoleń nieczym w kalejdoskopie wciąż konstruowane jest na nowo przez każdego z mieszkańców i zwiedzających. Gdańsk ze wspomnień jest amorficzny. Gdańsk ze wspomnień to miliony razy łamany tekst, który wciąż jest odczytywany i pisany od nowa.

P. O. Loew

Gdańsk z jego zmiennymi losami i burzliwą historią od wieków stanowi inspirację dla artystów. Jego obraz niejednokrotnie znajdował odbicie w sztuce, szczególnie zaś w literaturze¹. Gdańsk tym samym wpisuje się w europejską mapę miast literackich, takich jak Paryż Balzaka, Dublin Joyce'a czy Praga Kafki. Jednocześnie, jak zauważyła Małgorzata Czermińska, gdański duch miejsca „narzuca (...) tematy, nie podejmowane gdzie indziej, każe (...) czerpać z doświadczeń biograficznych nieco podobnych, ale jednakże nie tożsamy z tymi, które mają za sobą mieszkańcy Warszawy, Poznania czy Krakowa”². Głęboka zmiana, która się dokonała w Gdańsku po II wojnie światowej, związana zarówno ze znacznym zniszczeniem miasta, jak i niemal całkowitą wymianą ludności, doprowadziła w konsekwencji (i paradoksalnie) w stronę tradycji tego miejsca, „w którym ruch, wielokształt-

¹ Zob. seria *Gdańsk w literaturze. Bibliografia od roku 997 do dzisiaj* – t. 1: około 998–1600, red. Z. Tylewska-Ostrowska, oprac. zespół: D. Binkowska et al., Gdańsk 2009; t. 5: 1945–1979, oprac. L. Rybicki, A. Fac, M. Smył, Gdańsk 2007; t. 6: 1980–1989, oprac. A. Fac, L. Rybicki, M. Smył, Gdańsk 2010; por. też P. O. Loew, *Gdańsk literacki (1793–1945)*, Gdańsk 2005.

² M. Czermińska, *Literatura w Gdańsku po II wojnie światowej*, „Tytuł” 1997, 3–4, s. 48.

ność i zmiana od wieków stanowiły zasadę życia”³. Ów fenomen stał się inspiracją dla twórczości Stefana Chwina, która – w takim właśnie kontekście – jest tematem niniejszej książki, będącej rozszerzoną wersją rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Piotra Bilińskiego, obronionej przeze mnie w 2014 roku na Uniwersytecie Warszawskim.

Gdańsk jest miastem, z którego pisarz się wywodzi i które można uznać za jednego z bohaterów jego prozy. Wychodząc od wyłaniającego się z kolejnych powieści obrazu tego miasta, zmierzam do próby zarysowania relacji między pisarzem (szerzej – również literaturą) a miejscem. Koncentruję się na odzwierciedleniu w twórczości Chwina związków i konfrontacji międzykulturowych zachodzących w tym mieście, problematyce tożsamościowej i swoistych znakach kultury, poprzez które „przemawia” jego historia. W szerszym ujęciu tematem są tutaj związki tekstów literackich z przestrzenią. Interesują mnie topografie, a zatem różne sposoby zapisywania miejsc w kulturze. W kolejnych rozdziałach przedstawione są poszczególne elementy Gdańska – miejsca, przedmioty i mieszkańcy – składające się na literacki portret miasta uobecnionego (na różne sposoby) w prozie autora *Hanemanna*. Praca ta stanowi próbę (subiektywnego) odczytania i nakreślenia wyłaniającego się z powieści portretu Gdańska oraz ukazania roli i funkcji, jakie pełni on w utworach Chwina.

Interesują mnie zagadnienia związane z tworzeniem opowieści o miejscach, które często wyrastają z tęsknoty za utraconym miejscem bądź wynikają z potrzeby oswojenia i tworzenia swojego „nowego” miejsca w przestrzeni. Istotnym elementem literatury, którą wpisuje się do kręgu tzw. małych ojczyzn czy też „ojczyzn narracyjnych”⁴, jest wyraźna obecność miasta, jego opisywanie, rozpoznawanie i – wreszcie – mityzacja. Jednocześnie przestrzeń ta funkcjonuje i jest opisywana w różnych wymiarach: z jednej strony jest bowiem ukazany świat, który przeminął i do którego nie ma już powrotu; z drugiej – istotna jest perspektywa spojrzenia autora na opisywane miejsca oraz jego stosunek do nich i powód takiego,

³ *Ibidem*.

⁴ Termin Przemysław Czaplińskiego; zob. idem, *Literatura małych ojczyzn wobec problemu tożsamości*, [w:] *Kultura wobec kręgów tożsamości*, red. T. Kostyrko, T. Zgółka, Poznań–Wrocław 2000, s. 33. Warto nadmienić, że coraz częściej pojawia się termin narracji postzależnościowych (zob. publikacje z serii *Centrum Badań Dyskursów Postzależnościowych*, wyd. Universitas) bądź też „pojałtańskich narracji migracyjnych”, by posłużyć się tytułem najnowszej książki Kingi Siewior; zob. eadem, *Wielkie poruszenie. Pojałtańskie narracje migracyjne w kulturze polskiej*, Warszawa 2018.

a nie innego ich przedstawiania. W powieściach Chwina dostrzec można owe „nowe” sposoby myślenia i ukazywania miasta po 1989 roku. Wydaje się przy tym, że jego pisarską twórczość, przypadającą przede wszystkim na lata dziewięćdziesiąte XX wieku, można wpisać w proces wytwarzania nowego mitu założycielskiego miasta⁵. Dlaczego taka analiza jest potrzebna? Jak słusznie zauważyła Barbara Bossak-Herbst, „waga krajobrazu miejskiego, rozumianego jako zespół symboli, różni się w zależności od kultury danego społeczeństwa, od miasta oraz pozycji społecznej osoby go postrzegającej”⁶. Procesy symbolizacji, jakim poddane zostają miasta, m.in. na kartach książek, pozwalają wnikać w znaczenia i wartości, jakie ludzie przypisują swojemu otoczeniu. I w prozie Chwina mamy do czynienia z literackim rozpoznawaniem śladów znikającego Danzig – miasta obcego dla nowych osiedleńców, które zarazem staje się „nie-swoim” dla dotychczasowych mieszkańców. Literatura w tym ujęciu stanowi sposób na poznanie tego miejsca i jego oswojenie, a jednocześnie na przywrócenie zapomnianej i znikającej przeszłości. W dalszej perspektywie (roz)poznanie miasta pozwala uczynić z Gdańska miejsce mityczne, symboliczne, którego przestrzeń (a z nią i miejsca, ludzie oraz wypełniające ją przedmioty) może stać się przyczynkiem do stawiania ważnych pytań na temat ludzkiego bytowania na ziemi, w danym miejscu, do prowadzenia rozważań nad problemami współczesnego świata i człowieka.

Utworami stanowiącymi podstawę rozważań są przede wszystkim powieści Stefana Chwina: *Dolina Radości*, *Esther*, *Hanemann*, *Krótką historia pewnego żartu* (*Sceny z Europy Środkowowschodniej*), *Panna Ferbelin*, *Srebrzysko* i *Złoty pelikan*. Ich uzupełnieniem (a także istotnym kontekstem) są literackie dzienniki: *Dziennik dla dorosłych* i *Kartki z dziennika* oraz eseje: *Ratusz* i *Katedra*, *Powieść i doświadczenie środkowoeuropejskie*, *Miasto*⁷.

⁵ Mityzacji dziejów Gdańska w różnych okresach historycznych jest poświęcona książka P. O. Loewa, *Gdańsk. Między mitami*, Olsztyn 2006. Problematyka ta zostanie szerzej poruszona w dalszych rozdziałach.

⁶ B. Bossak-Herbst, *Antropolis. Współczesny Gdańsk w wymiarze symbolicznym*, Warszawa 2009, s. 10. Podobnie uważa Sławomir Kaprański, wskazujący na poznawczą użyteczność kategorii „krajobrazu pamięci” (*memoryscape*) jako realnego lub symbolicznego obszaru, w którym dochodzi do uprzedstaczenia pamięci zbiorowej, organizującej człowiecze doświadczenie przeszłości i samego/samych siebie; zob. idem, *Pamięć, przestrzeń, tożsamość. Proba refleksji teoretycznej*, [w:] *Pamięć, przestrzeń, tożsamość*, red. S. Kaprański, Warszawa 2010, s. 9–46.

⁷ Zob. kolejno: S. Chwin, *Ratusz i katedra*, [w:] *Po(st)mosty. Polacy i Niemcy w Nowej Europie. Tom poświęcony pamięci Henryka Bereski*, red. G. Matuszek, Kraków 2006; *Powieść i doświadczenie środkowoeuropejskie*, „Tytuł” 2000, 1–2; *Miasto*, „Kresy” 1998, 2.

Wskazane teksty prozatorskie wykazują wiele podobieństw w obrębie konstrukcji świata przedstawionego, choć każdy z nich kształtuje przestrzeń literacką na swój sposób. Są one heterogeniczne⁸, otwarte w swojej formie, a także bogate w detale historyczne (bądź w ich przekonującą imitację), co stanowi specyficzny rys tychże książek. Podstawową metodą opisu ustanowiłam rozszyfrowanie kodu znaczeń, jakie niosą ze sobą trzy elementy wyraźnie obecne w prozie Chwina – wspomniane już przedmioty, ludzie i miejsca.

(Za)istnienie Gdańska w prozie Chwina jest efektem pracy wyobraźni pisarza połączonej z umiejętnością snucia narracji. Te dwie kategorie, narracja i wyobraźnia, są pojęciami pojawiającymi się w rozmaitych dyscyplinach, m.in. w interesujących mnie szczególnie studiach kulturo- i literaturoznawczych⁹. Ewa Rewers wiąże tę „popularność” z uznaniem ich za swego rodzaju „strategie scalające”, scharakteryzowane przez nią w *Więźniach transkulturowej wyobraźni*. Według badaczki „pierwsza z nich pozwala zbudować spójną opowieść z tego, co doświadczone i doświadczane, wykorzystując w tym celu fragmenty rzeczywistości, w których jesteśmy zanurzeni. Druga, zarówno w metaforycznym, jak i dosłownym znaczeniu tego słowa, «buduje» nowe przestrzenie oraz sposoby naszego poruszania się w nich”¹⁰. Dodać trzeba, że we współczesnych badaniach humanistycznych coraz wyraźniej podkreśla się wszechobecność narracji w kulturze: człowiek zanurzony jest w narracjach stanowiących znak jego kulturowego bycia w świecie¹¹. Opowieści zdają się podstawową metodą tworzenia sensu w myśleniu o celowości ludzkiego życia oraz w mówieniu o tym, co

⁸ Oprócz waloru powieściowego niejednokrotnie zawierają też elementy bądź właściwości autobiografii, dokumentu osobistego.

⁹ Zob. np. w literaturoznawstwie: A. Burzyńska, *Kariera narracji. O zwrocie narratystycznym w humanistyce*, „Teksty Drugie” 2004, 1–2; w naukach historycznych: F. Ankersmit, *Narracja, reprezentacja, doświadczenie. Studia z teorii historiografii*, red. E. Domańska, Kraków 2004; H. White, *Poetyka pisarstwa historycznego*, tłum. zbiorowe, Kraków 2000; w psychologii: *Polifonia osobowości. Aktualne problemy psychologii narracji*, red. E. Chmielnicka-Kuter, M. Puchalska-Wasył, Lublin 2005 czy *Narracja jako sposób rozumienia świata*, red. J. Trzebiński, Sopot 2001. Na gruncie filozofii pojęcie narracji towarzyszy rozważaniom nad kondycją człowieka i specyfiką współczesnej kultury; zob. prace Anthony’ego Giddensa i Charlesa Taylora.

¹⁰ E. Rewers, *Więźniowie transkulturowej wyobraźni*, [w:] *Narracja i tożsamość. Narracje w kulturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Warszawa 2004, s. 41.

¹¹ A. Łebkowska, *Narracja*, [w:] *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*, red. M.P. Markowski, R. Nycz, Kraków 2006, s. 181. Więcej na temat relacji między

dzieje się w świecie¹². Badacze podkreślają, że człowiek nie tylko wytwarza narracje w postaci tekstów kultury, ale właściwości narracyjne przysługują również procesom mentalnym, w których człowiek zarówno przepracowuje i interpretuje minione momenty swojego życia, jak i projektuje przyszłe działania. Narracje odgrywają zatem istotną rolę w codziennym życiu (zarówno na jawie, jak i we śnie)¹³.

Także wyobraźnia pełni ważną funkcję w życiu człowieka. Ma ona zarazem wiele znaczeń. Potocznie rozumie się ją jako „zdolność kreowania obrazów i wyobrażeń niemających bezpośredniego odpowiednika w rzeczywistym doświadczeniu twórcy lub zdolność przedstawiania przyszłości czy komponowania od nowa wizji przeszłości na podstawie dostępnej wiedzy”¹⁴. Szersze ujęcie w pojmowaniu wyobraźni zaproponował Jean Starobinski, wskazując, że „wyobraźnia – przenikająca samo spostrzeżenie, uczestnicząca w operacjach pamięci, otwierająca wokół nas horyzonty tego, co możliwe (...) – jest czymś znacznie więcej niż zdolnością ewokowania obrazów, które pomnażałyby świat naszych bezpośrednich postrzeżeń”¹⁵. Według Starobinskiego wyobraźnia jest umiejętnością oddalania się, pozwalającą człowiekowi przedstawić sobie rzeczy odległe, wyprzedzając zarazem rzeczywistość otaczającą człowieka. Małgorzata Nieszczerzewska dodaje, że wyobraźnia pozwala człowiekowi wprowadzać sens do rzeczywistości, uspołnić ją w pewien sposób, łączyć wydarzenia¹⁶. Wyobrażenie jest także elementem narracji.

W ujęciu literaturoznawczym narrację wiąże się z pojęciem świata przedstawionego. Jest ona wówczas rozumiana jako monologowa wypowiedź prezentująca ciąg zdarzeń uszeregowanych w pewnym porządku czasowym, powiązanych z uczestniczącymi w nich postaciami oraz ze środowiskiem, w którym się rozgrywają¹⁷. Główny udział w budowaniu owej

narracją a literaturą zob. P. Jakubowski, *Pułapki tożsamości. Między narracją a literaturą*, Kraków 2016.

¹² Por. J. Culler, *Teoria literatury*, tłum. M. Bassaj, Warszawa 1998, s. 97.

¹³ Por. K. Rosner, *Narracja, tożsamość, czas*, Kraków 2003, s. 7.

¹⁴ M. Nieszczerzewska, *Narracje miejskiej wyobraźni*, Poznań 2009, s. 8.

¹⁵ J. Starobinski, *Wskazówki do historii pojęcia wyobraźnia*, tłum. W. Kwiatkowski, „Pamiętnik Literacki” 1972, 4, s. 217–218.

¹⁶ M. Nieszczerzewska, *op. cit.*, s. 9.

¹⁷ *Ibidem*. Więcej zob. *Słownik terminów literackich*, red. M. Głowiński et al., Kraków 1998, s. 331.

narracji ma wyobrażnia poetycka¹⁸, która w przypadku Stefana Chwina w dużym stopniu połączona jest z Gdańskiem.

Nie można oczywiście zapominać, że autorem, który przyczynił się do zainteresowania czytelników historią Gdańska, był Günter Grass. Wizja tego miasta, jaką zawarł w tzw. gdańskiej trylogii, jest „tak totalna, wielowymiarowa, że tworzy jego późniejszą tożsamość”¹⁹. Stała się ona również punktem odniesienia dla kolejnych utworów pisanych o tym mieście²⁰. Oprócz dzieł Stefana Chwina w latach dziewięćdziesiątych (kiedy można było wreszcie swobodnie zacząć opowiadać o Gdańsku i jego historii) pojawiły się „gdańskie utwory” m.in. Pawła Huellego, Bolesława Faca, Zbigniewa Żakiewicza, a dalej Jerzego Limona, Stanisława Esden-Tempskiego, Wojtki Hryniewiczza czy Waldemara Nocnego. W czym można upatrywać tajemnicy gdańskiego pisarstwa?

Jarosław Jakubowski wskazuje, że może się ona objawiać w „mistycznym spotkaniu się miejsca, czasu i człowieka, który miejsce i czas przez siebie «przepuścił»”²¹. Przede wszystkim za pisarzy wręcz kanonicznych uznaje się wspomnianego już Pawła Huellego i – interesującego mnie szczególnie – Stefana Chwina²², których twórczość Przemysław Czapliński zaliczył do nurtu tzw. metafikcji²³. W ujęciu badacza pozwala ona wyposażyć tekst w nazwy należące do metajęzyka danej fikcji (tj. powieść, opowiadanie, księga) oraz – posługując się aktem deziluzji – pogłębia fikcję poprzez jej ujawnienie. Postawa ta prowadzi do powstania prozy samoświadomej, eksponującej swoją literackość. Cechą tej prozy, która zdaje się uznawać świat za tekst, jest także semiotyzacja/uznakowanie ludzkiej rzeczywistości, przekształcenie wytworów człowieka w zbiór komunikatów. W swych

¹⁸ M.in. w pismach romantyków wyobrażnia została uznana za jeden z czynników sprawczych i wyróżników literatury pięknej (zwłaszcza poezji), utożsamiana była z kreacją, zob. *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Wrocław 1997, s. 834.

¹⁹ A. Nowaczewski, *Trzy miasta, trzy pokolenia*, Gdańsk 2006, s. 72.

²⁰ Katarzyna Szalewska stwierdza wręcz, że owa literatura jest w znacznej mierze „utrzymana w postgrassowskim idiomie”; zob. *Gdańsk nie istnieje – studium (miejskiego) przypadku*, [w:] eadem, *Urbanalia – miasto i jego teksty. Humanistyczne studia miejskie*, Gdańsk 2017, s. 323.

²¹ J. Jakubowski, *Duch Grassa, duch miejsca, „Topos”* 2006, 5, s. 195.

²² Zob. np. M. Kube, *Gdańskie inicjacje literackie*, <https://regiony.rp.pl/archiwum/12641-gdanskie-inicjacje-literackie> (30.06.2019); A. Szwarc, *Gdańsk – miasto palimpsest. O nurcie małych ojczyzn i modzie na gdańskość w literaturze*, „*Polonistyka*” 2015, 4, s. 6–8.

²³ P. Czapliński, *Ślady przełomu. O prozie polskiej 1976–1996*, Kraków 1997, s. 208.

utworach Chwina skupia się niejako na odczytywaniu znaków zawartych w Gdańsku, które prowadzą go m.in. do zdiagnozowania stanu współczesnej kultury, zdemaskowania fałszerstw historii itp.²⁴ Z jednej strony jego utwory (podobnie jak chociażby Huellego) wpisują się w intertekstualną dyskusję z utworami Grassa, z drugiej – na gruncie lokalnej literatury pisarz zdobywa się na indywidualne odczytanie gdańskiego palimpsestu²⁵.

Twórczość Stefana Chwina, którego Hanemann należał do najgłośniejszych powieści lat dziewięćdziesiątych XX wieku, a wydawane później utwory ugruntowały uznanie zarówno krytyki literackiej, jak i „zwykłych” czytelników – stała się przedmiotem analizy w wielu artykułach. Gdy rozpoczynałam pracę nad niniejszą publikacją, nie było jeszcze żadnego opracowania monograficznego. Dziś można sięgnąć po książkę Katarzyny Wakuły *Korespondencja sztuk – literatura i sztuki plastyczne: na przykładach tekstów Stefana Chwina* (2016). W Internecie jest dostępna dysertacja Pauliny Wojtowicz-Maryjki *Figury wzniosłości w twórczości Stefana Chwina* (2015). Warto wspomnieć także wydawnictwa stanowiące swego rodzaju przewodniki śladami powieściowych bohaterów²⁶ (nie tylko) Chwina po Gdańsku, w tym Krystyny Lars *Gdańsk według Steana Chwina* (2008) oraz – utrzymany w podobnym duchu – *Gdańsk: przewodnik literacki: osiem spacerów po Gdańsku* Petera Olivera Loewa (2013). W ostatnich latach pojawiło się wiele opracowań krytyczno- i historycznoliterackich, poświęconych zarówno poszczególnym utworom czy motywom twórczości pisarza²⁷, jak i – w szerszej perspektywie – twórcom podejmującym tematykę polskich Ziem Zachodnich i Północnych, zwanych po II wojnie światowej Odzyskanymi²⁸. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje tom *O Gdańsku literac-*

²⁴ Zob. *ibidem*, s. 208–209; A. Nowaczewski, *Trzy miasta...*, s. 73–74.

²⁵ Por. *ibidem*, s. 74.

²⁶ K. Lars, *Gdańsk według Stefana Chwina*, Gdańsk 2008.

²⁷ Zob. np. M. Brzóstowicz, *Rzeczy mówią o człowieku. O prozie Stefana Chwina*, [w:] *Człowiek i rzecz. O problemach reifikacji w literaturze, filozofii i sztuce*, red. S. Wystouch, B. Kaniewska, Poznań 1999; J. Szydłowska, *Obcowanie z Tajemnicą. Topos Gdańska w prozie Stefana Chwina i Pawła Huellego jako literacki dyskurs z przeszłością i twórcza refleksja nad przyszłością*, [w:] *Literackie strategie lat dziewięćdziesiątych. Przełomy, kontynuacje, powroty*, red. L. Hul, A. Staniszewski, Olsztyn 2002; B. Bossak-Herbst, *Gdańsk w powieściach Pawła Huellego i Stefana Chwina – próba rekonstrukcji*, „Konteksty” 2008, 3/4; P. Wojtowicz-Maryjka, *Co widzi wędrowiec przed morzem mgieł. Malarstwo Caspara Davida Friedricha na twórczości Stefana Chwina*, „Świat Tekstów. Rocznik Słupski” 2014, 12.

²⁸ W tym gronie oprócz Huellego i Chwina wymienia się m.in. Włodzimierza Kowalewskiego, Aleksandra Jurewicza, Artura Daniela Liskowackiego, Olę Tokarczuk, Andrzeja Zawadę i innych.

kim 1945-2015. *Archeologie miejsca, palimpsesty historii*, pod redakcją Janusza Mosakowskiego, Bartosza Dąbrowskiego, Radosława Młynarczyka i Artura Nowaczewskiego (2017).

Niniejsza publikacja łączy w sobie elementy swobodnego przewodnika, przytaczam w niej bowiem i opisuję gdańskie miejsca z powieści Chwina, z tekstem analityczno-interpretacyjnym – analizuję wizję Gdańska (według) Chwina, próbując odczytać ją jako autorską kreację, literacki (i osobisty) portret miasta²⁹.

O podjęciu próby odtworzenia obrazu, czy też portretu Gdańska w prozie Stefana Chwina zdecydowało kilka argumentów. Po pierwsze, pisarz – szczególnie za sprawą *Hanemanna* – mocno przyczynił się do rozpropagowania literackiego portretu miasta, do zainteresowania się jego (szczególnie tuż powojenną) historią, zachęcając zarazem czytelników (w tym i mnie) do podjęcia refleksji na temat losów miast i ich mieszkańców na tzw. Ziemiach Zachodnich. Chwin jako jeden z pierwszych twórców po 1989 roku podjął trudną tematykę spotkania ze „swoim-obcym” miastem, mierzenia się z jego historią, odkrywania śladów dawnego przedwojennego Danzigu. Po wtóre, autor, którego rodzice przybyli tam ze zburzonej Warszawy (matka) czy dawnych Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej (ojciec) w poszukiwaniu domu, miejsca do życia i pracy, sam należy do pierwszego pokolenia osób urodzonych już w polskim Gdańsku. Jednym z zadań, przed jakim stanęli przedstawiciele generacji Chwina, było poznawanie niby swojego (ale nie rodzinnego) miasta, odkrywanie śladów dawnej, niemieckiej rzeczywistości i obserwacja swoistej zmiany tożsamościowej – rozbudowywania powojennego, już polskiego Gdańska w trudnej peerelowskiej rzeczywistości, nasyconej propagandowym podejściem do tego miejsca. Po trzecie, sam Gdańsk jest bardzo wyraźnie obecny w prozie Chwina. Mnogość wątków, postaci, wydarzeń, kreślenie panoramy miasta czy opis jego fragmentów, a zwłaszcza Oliwy, w której pisarz spędził dzieciństwo, pozwalają nie tylko na uznanie tego miasta za ważne dla samego twórcy, ale także na scharakteryzowanie i odtworzenie jego literackiego obrazu. Dodać należy, że Gdańsk w takiej czy innej formie obecny jest

²⁹ Warto zauważyć, że coraz częściej, także za sprawą samego autora, uważa się Chwina za pisarza, dla którego nie miejsce (Gdańsk) jest kategorią nadrzędną, ale stawianie pytań i refleksja nad duchowymi dylematami współczesnego człowieka. Jego opowieściom często towarzyszą bowiem rozważania dotyczące takich kategorii jak wiara, nihilizm, piękno, moralność, dobro, zło itd.

w każdej niemalże powieści Chwina, co pozwala na prześledzenie swoistej ewolucji w pisaniu o tym mieście, w kreśleniu i dopełnianiu jego portretu.

Ponadto wiek XX i – szerzej – współczesność określa się wiekiem przestrzeni. Wskazywał na to chociażby (proroczo) Michel Foucault³⁰ w 1967 roku, potwierdziła to także wspomniana wcześniej Ewa Rewers³¹. Relacje między przestrzenią a różnymi dziedzinami wiedzy wpisują się we współczesne dyskursy naukowe, stanowiąc jedno z bardziej interesujących zagadnień³². Szczególną rolę odgrywa tu przestrzeń miejska, w której – ze względu na szczególne uwikłanie w problemy cywilizacyjne – formuje się dzisiaj „przestrzenny porządek ludzkiej egzystencji”; „czytając miasto (...), odczytujemy i analizujemy zatem równocześnie świat, w którym żyjemy”³³. W mieście – jego tkance materialnej, tworzonych mitach – znaleźć można opowieść o tym, co w danym momencie było i jest ważne dla jego mieszkańców, jak postrzegają oni świat i swoje w nim miejsce. Przestrzeń miejska jest jednocześnie opowieścią o czasie minionym (dzięki swojemu niekwestionowalnemu historyzmowi) i lustrem teraźniejszości. Daje także możliwość ciągłego odkrywania nowego. Kolejne warstwy i nowe elementy powstawiane między te dawniejsze pozwalają na nową interpretację owej przestrzeni, na jej nieustanne poznawanie oraz poszukiwanie w niej kolejnych znaków do odczytania. Odczytywanie przestrzeni jest natomiast szczególnie interesujące w „narracjach miejskich”, a właściwie w „narracjach gdańskich” zapisanych na kartach prozy Stefana Chwina.

³⁰ Stwierdził wówczas, że „epoka współczesna będzie być może nade wszystko epoką przestrzeni. Żyjemy w czasach symultaniczności, epoce przemieszczenia i zestawienia, epoce (...) przybliżenia i rozproszenia. Uważam, iż znajdujemy się w momencie, w którym doświadczamy świata w mniejszym stopniu jako życiowego rozwoju w czasie, a w większym jako sieci łączącej punkty i przecinającej swoje własne pasma”, [w:] idem, *O innych przestrzeniach. Heterotopie*, tłum. M. Żakowski, „Kultura Popularna” 2006, 2, s. 7.

³¹ ...podobnie jak Foucault wskazując, że wiek XX jest czasem przestrzeni w odróżnieniu od XIX wieku, „tropiącego konteksty historyczne”. Zob. E. Rewers, *Miasto (Gdańsk) jako narracja. Nawarstwianie czy modyfikacja*, „Ars Educandi” 2000, 2, s. 108. Por. też D. Czaja, *Nie-miejsca. Przybliżenia, rewizje*, [w:] *Inne przestrzenie, inne miejsca. Mapy i terytoria*, red. idem, Wołowiec 2013, s. 7–12.

³² Ewa Rewers wymienia dziedziny wiedzy, które dzięki badaczom należą dziś do najlepiej poznanych. Są wśród nich relacje: 1. przestrzeń i władza (którą zajmowali się głównie G. Simmel, H. Lefebvre, M. Foucault, M. de Certeau, H. Bech); 2. moment historyczny (wraz z jego kulturową charakterystyką) i region, w którym żyjemy; 3. zdarzenie i jego okolica (filozofia J. Derridy oraz różnorodne praktyki artystyczne). Zob. eadem, *Miasto (Gdańsk)...*, s. 107–108.

³³ *Ibidem*, s. 108.

Narracje te wskazują, że fenomen Gdańska stanowi nie tylko interesujący problem badawczy, ale jest także inspiracją do kolejnych poszukiwań, zadawania rozmaitych pytań i... tworzenia. Co jakiś czas pojawiają się zatem publikacje odwołujące się do wielowiekowej tradycji miasta, przypominające jego korzenie oraz to, że miejsce to tworzyły różne zamieszkujące je społeczności (Niemcy, Polacy, Kaszubi, Żydzi). Wśród tych prac warto wymienić: Józefa Borzyszkowskiego *Gdańsk i Pomorze w XIX i XX wieku: studia z dziejów i kultury regionu* (1999); *Rozmyślania gdańskie. Materiały z sesji: Miejsce Gdańska w procesie powstawania narodowego państwa polskiego*, pod red. Renaty Korewo i Małgorzaty Makowskiej, *Gdański fenomen. Próba naukowej interpretacji*, pod red. Lesława Michałowskiego (2011), a także nowsze spojrzenie na okres Wolnego Miasta Gdańska w książce Normana Daviesa *Zaginione królestwa* (2010). Gdańsk ujęty w szerszej perspektywie historycznej pojawił się w tekście Thomasa Urbana *Od Krakowa po Gdańsk. Wędrówka przez dzieje polsko-niemieckie* (2002) oraz pracy Petera Oliviera Loewa *Gdańsk i jego przeszłość. Kultura historyczna miasta od końca XVIII wieku do dzisiaj* (2012). Jeśli idzie o ujęcie Gdańska w perspektywie (nie tylko) literackiej, warto zwrócić uwagę na serię bibliograficzną *Gdańsk w literaturze: bibliografia od roku 997 do dzisiaj*, w opracowaniu Andrzeja Faca, Leszka Rybickiego i Małgorzaty Smyl, a także na Haliny Tumolskiej *Mitologię kresów zachodnich w pamiętnikarstwie i beletrystyce polskiej (1945–2000)*. *Szkice do dziejów kultury pogranicza* (2007), Artura Nowaczewskiego *Trzy miasta, trzy pokolenia* (2006), Barbary Bossak-Herbst *Antropolis. Współczesny Gdańsk w wymiarze symbolicznym* (2009) oraz Katarzyny Szalewskiej *Urbanalia – miasto i jego teksty. Humanistyczne studia miejskie* (2017).

Analizowane w niniejszej publikacji utwory prozatorskie Stefana Chwina pozwalają prześledzić sposób funkcjonowania miasta, jego obecność na kartach powieści. Głównym celem jest opisanie, w jaki sposób pisarz postrzega Gdańsk (jakie znaczenie czy znaczenia nadaje on temu miastu) i jaki portret Gdańska (wraz z jego historią, miejscami oraz mieszkańcami i przedmiotami) wyłania się z jego powieści. Kontekstem, w jakim podjęte zostały refleksje, jest dychotomia pisarz i miasto – jak miasto wpływa na twórcę, jak go inspiruje i jak pisarz wykorzystuje tę inspirację, fascynację miejscem.

Pierwszy rozdział książki jest poświęcony osobie pisarza. W rysie biograficznym wskazuję elementy, które ukształtowały jego sposób widzenia/odbioru świata, a także pokrótce przedstawiam omawiane utwo-

ry. Zasygnalizowano tu również kontekst/perspektywę badawczą, w której analizowana jest twórczość Chwina i która znajduje swoje odzwierciedlenie w jego sposobie widzenia i portretowania miasta (pojęcie *miejsca autobiograficznego*).

W drugim rozdziale została zarysowana – w krótkim szkicu – historia Gdańska jako miejsca, o którym mówi się, że jest historycznym i współczesnym symbolem krzyżowania się kultur, paradygmatem międzykulturowych powiązań i zależności.

Zwracam tu również uwagę na sposoby mówienia o Gdańsku, z czym wiąże się refleksja nad funkcjonowaniem miasta między mitem a rzeczywistością³⁴, poświęcona przede wszystkim gdańskim mitom o polskości, niemieckości i wielokulturowości miasta oraz o „Gdańsku literackim”. Te refleksje stanowią istotny punkt wyjścia do rozważań na temat sposobu przedstawienia Gdańska w prozie Stefana Chwina, której to problematyce poświęcone są trzy kolejne rozdziały opatrzone wspólnym tytułem *Gdańsk (według) Chwina*, stanowiące zasadniczą część pracy. Poddano w nich analizie trzy kategorie: przestrzeni (miejsca), wypełniających ją przedmiotów oraz zamieszkujących ją ludzi.

Miejsce, przestrzeń jest istotnym elementem świata przedstawionego w literaturze tzw. ojczyzn narracyjnych. Wydaje się, że Chwin traktuje Gdańsk jako swoisty palimpsest, w którym zapisane są różne, nakładające się na siebie warstwy przeszłości. Gdańsk w tym sensie występuje jako krajobraz kulturowy. A jak zaznacza Robert Traba: „Krajobraz kulturowy żyje. Można go świadomie zmieniać i interpretować. Można go wreszcie czytać, jak żywą księgę historii”³⁵. Istotnym punktem wyjścia do rozważań o miejscu jest zarysowanie problematyki przestrzeni jako jednej z najważniejszych kategorii w kulturze. Przestrzeń czysto fizyczna jest przestrzenią nieludzką. Dopiero wejście w nią człowieka – z jego wytworami, myślą, pamięcią i wyobraźnią – nadaje jej sens symboliczny. Przestrzeń symboliczną zaś, traktowaną jako jeden z podstawowych typów aktywności człowieka w kulturze, rozpoznajemy także jako dziedzictwo kulturowe danego obszaru, nieustannie wzbogacane przez kolejne pokolenia. Wydarzenia II wojny światowej i związane z nią wielkie migracje ludzi pozwalają stwierdzić, że

³⁴ Inspirację stanowiła książka: P. O. Loew, *Gdańsk. Między mitami...*

³⁵ R. Traba, *Krajobraz kulturowy jako palimpsest*, [w:] *Dziedzictwo kresów – nasze wspólne dziedzictwo?*, red. J. Purchla, Kraków 2006, s. 273.

ten rodzaj przestrzeni jest silnie powiązany z procesem historycznym i dziejami, których oddziaływaniu są poddawani mieszkańcy poszczególnych rejonów, bez ich woli i możliwości wpływu. Wojny, rewolucje, wielkie ruchy społeczne i cywilizacyjne grożą gwałtownymi zmianami, niekiedy zupełnie odmieniając charakter danego miejsca, co też jest zauważalne w Gdańsku.

W prozie Chwina uwidacznia się tropienie i (roz)poznawanie przedwojennego, niemieckiego dziedzictwa w Gdańsku. Co więcej, na kartach „gdańskiej” prozy zetknięcie z przestrzenią miasta następuje w różnych wymiarach. Można tu mówić o mieście jako o swoistej polifonii miejsc. Jednocześnie między miejsca rzeczywiste pisarz wstawia także te nieistniejące. Gdańsk w jego prozie jest zatem autorską kreacją, w której przeplatają się miejsca rzeczywiste i fikcyjne, czas dawnego Danzig i dzisiejszego Gdańska, a nawet wizja miasta z przyszłości. Warto dodać, że tworząc obraz miasta, Chwin wykonał ogromną pracę, którą sam nazwał „archeologią pamięci”, by przywołać obraz Gdańska z czasów swego dzieciństwa. Sięgnięcie do źródeł historycznych pozwoliło mu także „ożywić”, odtworzyć z topograficzną precyzją niemieckie nazwy ulic i miejsc dawnego Danzig oraz zestawzić je z nazwami i miejscami powojennego, polskiego Gdańska. Ukazaniu tego, jak wyglądają owe miejsca w prozie Chwina, poświęcony jest właśnie omawiany rozdział.

Problematyka czwartego rozdziału oscyluje wokół łączników między ludźmi a przestrzenią, wokół rzeczy. Ten fragment rozpoczynają rozważania na temat roli rzeczy w literaturze. Następnie ukazano ich obecność i rolę w prozie Chwina, który ma ogromne wyczulenie na symboliczną wartość przedmiotów. Z ich perspektywy pokazuje nieustanne balansowanie człowieka pomiędzy „obcością i bliskością”. Przedmioty skłaniają go do refleksji na temat zarówno tego, co minione, jak i sposobu osławiania przestrzeni, „nowego zakorzenienia”. Pozwalają także zwrócić uwagę na problemy związane z określaniem tego, co dobre i złe, piękne i moralne. Można im zatem przypisać różne funkcje (np. rzeczy historyczne, nostalgiczne, „same w sobie”/ludzkie). Bywają odczytywane jako znaki czasu: przeszłości czy teraźniejszości, innym razem spotykamy je jako przekaźniki pomiędzy ludźmi, bywają formą mediacji między miastem a jego mieszkańcami, są informacją o historii, elementem tożsamości miasta. Czasem są jedynym elementem/pamiętką świata, który odszedł lub który przyszło bohaterom opuścić na zawsze. Raz jawią się jako przedmioty magiczne, bliskie, po-

mocne w osławianiu przestrzeni, innym razem bije z nich chłód obcości. Fascynują i przerażają, są przedmiotem niezgody albo łącznikiem, są ważne.

Ostatni, piąty rozdział dotyczy ludzi – bohaterów gdańskiej prozy, mieszkańców miasta. Otwiera go refleksja na temat migracji i (społecznej) tożsamości człowieka, której uzupełnieniem jest historyczny rys przedstawiający wymianę mieszkańców, jaka dokonała się w Gdańsku w wyniku II wojny światowej. Pokazana tu została sytuacja wysiedlanych Niemców i przyjeżdżających na ich miejsce Polaków. Te rozważania prowadzą do naszkicowania portretu „miesz(k)añców” literackiego Gdańska Chwina.

Z jednej strony można tu odnaleźć bohaterów, którzy w Gdańsku się urodzili, tu są ich korzenie, jednakże w wyniku wojny zostają zmuszeni do opuszczenia tego miejsca. Ze „swoich” stają się obcymi, nietutejszymi. Z drugiej strony miejsca po uciekających zajmują przybysze, w wielu przypadkach także wyrzuceni z miejsca dotychczasowego zamieszkania. Jak wygląda ich spotkanie? Jak czują się ci, co pozostali, a jak nowi osiedleńcy oraz ich dzieci? Dla wygnańców zetknięcie z przestrzenią Gdańska to spotkanie ze starym i jednocześnie nowym miejscem. Dla tych, co przyjechali „skądinąd”, to trudne spotkanie z gdańską tradycją, zapachami, nazwami i aurą obcości unoszącą się nad tym, co ocalało. Dawnych mieszkańców i przybyszów łączy jedno: swoje życie „pomiędzy” *swoim* i *obcym*, tęsknotą i potrzebą budowania nowego domu. Z kolei dla dzieci urodzonych w Gdańsku tuż po wojnie miasto jawi się jako zagadka, miejsce, które podane zostaje (roz)poznawaniu. (Roz)poznawanie to wiąże się z próbą zrozumienia wielowiekowej historii miasta i budowaniem w oparciu o nią historii własnej. Dla wszystkich tych miesz(k)añców spotkanie z Gdańskiem to wielka praca i nauka nowego zakorzenienia.

Ważny element powieści Chwina stanowi także historia łącząca wszystkie wątki oraz powieściowe kategorie. Wydarzenia historyczne są tutaj często tłem dla przedstawionych zdarzeń, dla opisywanej historii prywatnej. Stąd w różnych miejscach pracy pojawiają się rozważania o tym, jak wygląda przenikanie się tych nurtów historii na kartach gdańskiej prozy oraz jaki wywiera wpływ na sposób narracji.

Niniejszą monografię kończy podsumowanie wcześniejszych analiz i rozważań, prowadzące do stwierdzenia, że w twórczości Chwina Gdańsk odgrywa rolę szczególną. Jest inspiracją dla pisarza, pisanie o nim jest sposobem na (roz)poznanie i oswojenie miasta oraz przywracanie pamięci o jego przeszłości. Sposób przedstawiania zmierza w stronę autorskiej

kreacji oraz tworzenia „nowego mitu” Gdańska, który jako miasto (roz)poznane staje się przestrzenią symboliczną, w którą wpisane zostają wydarzenia stanowiące „ilustrację” rozważań na temat dylematów (duchowych, światopoglądowych, teologicznych itp.) współczesnego człowieka, składających się na tzw. *autobiografię duchową* autora.

Można powiedzieć, że spotkanie z Gdańskiem na kartach utworów prozatorskich Chwina wiąże się z próbą zrozumienia wielowiekowej historii tego miasta i budowaniem, w oparciu o nią, historii własnej. Dla pierwszego pokolenia ludzi urodzonych na „obcej ziemi”, niebędącej elementem historii i tożsamości wcześniejszych pokoleń, to wielka praca i swoista nauka nowego zakorzenienia. Pisanie o Gdańsku i dawnym Danzig – dziś już nieistniejącym, ale obecnym w materialnej tkance miasta – to sposób na osvajanie miejsca. Jednocześnie konfrontacja z dawnym i współczesnym miastem to dla artysty także konfrontacja z samym sobą, próba odkrycia i scharakteryzowania własnej tożsamości, możliwość zadawania pytań i refleksja nad duchowymi dylematami człowieka XX i XXI wieku, a w konsekwencji stworzenie swoistej duchowej auto/bio/geo/grafii.

*

Podziękowania

Praca ta w swym ostatecznym kształcie nie powstałaby, gdyby nie życzliwość i wsparcie kilku bliskich mi osób ze świata nauki, przyjaciół i rodziny. Przede wszystkim dziękuję Profesorowi Piotrowi Bilińskiemu – mojemu opiekunowi naukowemu – za pomoc merytoryczną oraz motywowanie do dalszej pracy i ciągłych poszukiwań naukowych. Dziękuję również Profesor Eugenii Prokop-Janiec za wnikliwą lekturę, cenne komentarze recenzyjne i literaturoznawcze inspiracje. Swoje dobre myśli kieruję także do śp. Profesora Andrzeja Pankowicza, który jako pierwszy uwierzył w mój pomysł i zachęcił do zajęcia się problematyką Gdańska literackiego.

Na szczególne podziękowania zasługują moi przyjaciele, przede wszystkim Doktor Paweł Plichta (za motywowanie i nieocenioną pomoc redakcyjną) oraz Nina Pakuła i Barbara Woźniak (za aktywne słuchanie, lekturę i dodawanie otuchy).

Wstęp

Na koniec (ale i przede wszystkim) dziękuję mojej rodzinie, rodzicom, a zwłaszcza mojemu mężowi Markowi, który cierpliwie towarzyszył mi przy tworzeniu niniejszego tekstu. I choć jego zainteresowania naukowe sięgają daleko wyżej niż Gdańsk, słuchał i pomagał układać myśli, by odpowiednie dać rzeczy słowo.

Mam nadzieję, że efekt finalny kilku długich lat pracy badawczej zainteresuje również Państwa – Czytelników niniejszej książki, których zapraszam na wspólną „wyprawę” do (nie tylko) literackiego Gdańska według Stefana Chwina.

Autorka w swej książce decyduje się ująć zagadnienie w trzech dopełniających się – w założeniu – perspektywach: kulturoznawczej, historycznej i literaturoznawczej. (...) Życiorys Chwina, dzieje Gdańska, historia powstawania miast, znaczenie kultury materialnej to bez wątpienia wątki zasadnie podjęte.

Z recenzji prof. Eugenii Prokop-Janiec

Pisarz i miasto. Gdańsk w prozie Stefana Chwina to książka omawiająca zagadnienie związków twórczości Stefana Chwina z Gdańskiem, czy – szerzej – pisarza z miastem. Pokazuje ona jeden ze sposobów „instrukcji obsługi” miasta jako tekstu kultury opowiedzianego przez pisarza na wiele różnych sposobów. Gdańsk ukazany jest tutaj w trójdzielnej perspektywie (miejsca–rzeczy–ludzie) ujętej z punktu widzenia semiotyki miasta. Chociaż wiele cech tej prozy przywoływali już badacze i krytycy literaccy, autorka dodaje swoje spostrzeżenia, odnoszące się do wszystkich (jak dotąd) „gdańskich utworów”. Przedstawia tym samym spójny obraz Gdańska, będącego (fascynującym) miejscem autobiograficznym pisarza czy też istotnym elementem jego auto/bio/geo/grafii duchowej.

Barbara Weźgowiec, absolwentka polonistyki i kulturoznawstwa UJ, dr literaturoznawstwa. Obecnie pracuje w Instytucie Studiów Międzykulturowych UJ i w I LO im. B. Nowodworskiego w Krakowie. Jej zainteresowania naukowe dotyczą przede wszystkim beletrystyki XX i XXI wieku, zagadnienia przestrzeni/miejsca w literaturze, relacji między pamięcią i literaturą oraz narracji tożsamościowych.

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8138-153-6

